
SAĞLIK YÖNETİMİ ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRESEL TUTUM VE DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ (GAZİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)¹

Ece DOĞUÇ², Gamze ARIKAN³

Öz

Çevresel kaygının insanların tutum ve değerlerine nasıl yansıtıldığının anlaşılması, duyarlı çevre yönetiminin geliştirilmesi için önemlidir. Araştırma, Gazi Üniversitesi Sağlık yönetimi bölümünde okuyan öğrencilerin çevreye ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla 311 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, öğrencilerin sosyo demografik değişkenlere göre çevresel duyarlılıklarının fark yaratıp yaratmadığı incelenmiştir. Araştırmada öğrencilerin çevresel tutum ve davranışlarını ölçmek için Carroliza ve Berenguer (2000) tarafından geliştirilen 16 maddeden oluşan çevresel tutum ve davranış ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin çevreye ilişkin görüşlerinin cinsiyet ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır (MWU= -2,067, p<0.05; KWH= 11,734, p<0.05). Erkek öğrencilerin çevre duyarlılığı kadın öğrencilere göre daha fazladır. Yaş değişkenindeki farklılığı bulmak için yapılan Mann Whitney U testi sonucunda 18 yaş ve altı ile 22 yaş ve üzerindeki öğrenciler; 19-21 yaş arasındaki öğrenciler ile 22 yaş ve üzerindeki öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin yaşı ilerledikçe çevre duyarlılığının arttığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre duyarlılığı, Çevresel tutum ve davranış, Çevre sorunları
JEL Sınıflandırması: I12, F64, K32

INVESTIGATION OF ENVIROMENTAL ATTITUDES AND BEHAVIORS OF HEALTH MANAGEMENT STUDENTS (GAZI UNIVERSITY SAMPLE)

Abstract

Understanding how environmental degradation is reflected in people's attitudes and values is important for the development of sensitive environmental management. The research was conducted with 311 students in order to determine the opinions of the students studying in Gazi University Health Management department. In the study, it was investigated whether the environmental sensitivities of students differ according to socio demographic variables. In order to measure the environmental attitudes and behaviors of students in the study, 16 items of environmental attitude and behavior scale developed by Carroliza and Berenguer (2000) were used. As a result of the research, it was found that the students' perceptions about the environment were significantly different according to sex and age (MWU = -2,067, p <0.05, KWH = 11,734, p <0.05). Male students are more environmentally sensitive than female students. The Mann Whitney U test was conducted to find the difference in the age range between 18 and below and 22 and above; Found significant differences between students aged 19-21 and those aged 22 or older. As the age of the students progressed, the environmental awareness increased.

Keywords: Environment, Environmental awareness, Environmental attitude and behavior, Environmental problems

JEL Classification: I12, F64, K32

---

¹ Bu çalışma, 24-26 Nisan 2018 tarihlerinde, Çeşme/İzmir'de düzenlenen 17. Uluslararası Katılımlı İşletmecilik Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

² Araştırma Görevlisi, Sağlık Yönetimi Bölümü, İİBF, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, ecedoguc@gmail.com, ORCID-
orcid.org/0000-0002-9112-6404

³ Araştırma Görevlisi, Sağlık Yönetimi Bölümü, İİBF, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, gamze_arn@windowslive.com,
ORCID-
orcid.org/0000-0003-2911-2412

1. Giriş

Çevre, canlıların içinde bulunduğu ve tüm yaşamsal faaliyetlerini devam ettirdiği ortam ya da koşullardır. İlk canlılar bu ortam içinde meydana gelmişlerdir. İnsanoğlunun yeryüzünde son birkaç milyon yıldır yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda, neden çevre sorunlarının son yıllarda ciddi olarak yaşamı tehdit ettiği sorulmaya değer bir sorudur (Uzun, 2007).

Son birkaç yılda çevre durumu üzerinde artan bir endişe vardır. Endüstriyel atıklara ve zararlı kimyasallara maruz kaldıkça çevremizdeki kalite düşmektedir. Biyolojik çeşitlilik kaybı, iklim koşullarındaki değişiklikler, sera gazı etkisi, ozon tabakasının tükenmesi ve tsunami gibi birçok çevresel olay yaşanmakta ve yaşam destek sistemi için bir tehditler ve çevre kazaları için de artmış riskler bulunmaktadır.

Çevresel bilinç çevre bilgisi ile başlamak zorundadır. Çevremize evimiz, işyerimiz, çevremizde yaşayan tüm insanlar ve büyüyen bitkiler dâhil olduğu gibi ayrıca nefes aldığımız hava, içtiğimiz su, tükettiğimiz yiyecekler de çevremize dâhildir. Doğa şimdiye kadar büyümekte olan nüfusa yeterli derecede katkı sağlama konusunda çok nazik davranmıştır (Jadhav ve Purohit, 2008: 1). İçerisinde yaşadığımız çevreyi daha etkili ve verimli kullanmanın yolu, çevre bilincine sahip bireylerden oluşan bir toplum yapısı ortaya çıkarmaktan geçmektedir. Çevrenin korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi konularında gösterilen çabaların amacı daha sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşama imkânlarının sağlanmasıdır.

İnsanların tutumları daha sonra davranışları oluşturmaktadır. Çevresel tutumlar ise olumlu ya da olumsuz olarak yapıcı ya da yıkıcı olarak iki büyük grupta çevresel davranışları oluşturmaktadır. Bireysel veya toplumsal bencillik, istek, çıkar ve yararlar çevre bilinci üzerinde baskın olduğunda, yıkıcı davranışlar ortaya çıkmakta ve kirlenici, yok edici ve bozucu faaliyetler doğanın nazik dengesini bozmakta, ekosistemleri olumsuz etkilemektedir. Yıkıcı, bozucu ve yok edici çevresel davranışların yanı sıra bireyler ve toplumlar yapıcı çevresel davranışlar da göstermektedirler. Yapıcı çevresel davranışları, korumaya yönelik davranışlar ve iyileştirmeye yönelik davranışlar olarak iki büyük grupta toplanabilmektedir (Atasoy, 2004: 203-204).

Çevre konusunda istenilen, başarılı sonuçların alınması doğrudan doğruya insan unsuru ile ilgilidir. Bu da insanın çevre konusunda gerekli biçimde eğitilmesi, geliştirilmesiyle mümkündür. İnsanı bilinçlendirip geliştirmek ise, insanlara gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılabilmesi ile başarılabilir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004: 455). Çevre sorunları günümüzde sadece bireyleri ya da belirli bir bölgeyi değil tüm dünyayı etkilemektedir ve çevre sorunlarının çözümü ise bilgili ve duyarlı bireylerden geçmektedir. Bu çalışmanın amacı ise üniversite öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışlarının, çevreye duyarlı hareketlerin ne kadarının gerçekleştirdiklerinin ölçülmesi amacıyla yapılmıştır.

2. Literatür Özeti

2.1. Çevre ve Çevre Sorunları

Çevrenin akademik yazında sayılamayacak kadar fazla tanımı vardır. Bunlardan biri, bir organizmanın yaşama ve gelişmesini etkileyen tüm dış şart ve faktörler toplamıdır olarak tanımlanmıştır. Bir diğeri ise canlı varlıkların, hayati bağlarla bağlı oldukları, etkilendikleri mekan birimlerine o canlımın veya canlılar topluluğunun yaşam ortamıdır olmuştur. Çevre insan müdahalesi olmadığı için değişikliğe uğramamış doğal çevre ve insanoğlunun varoluşundan beri gelişen bir süreç içinde müdahalesi ile oluşturduğu yapay çevre olarak ikiye ayrılmaktadır (Görmez, 2018: 3).

Çevre sorunları ise yaşamla ilgili ihtiyaçların karşılanmasını güçleştiren veya imkânsızlaştıran engellere ilişkin sorunlardır (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003:190). Bu engellere çevre kirliliği denilmektedir. Bu sorunlar dar anlamda hava, toprak, su kirliliği ve bu kirliliğin çevrede yaşayanlar için tehdit yaratmaya başlaması olarak algılanırken günümüzde kirlenme dışında pek çok sorun artık çevre sorunu olarak sayılmaktadır (Görmez, 2018: 4).

Teknolojik ilerlemelerde ve sanayileşmede, dikkatsizce ve duyarsızca davranılması, dünyadaki ekolojik dengeleri alt üst etmiş, bunun sonucunda kirlenme, canlı türlerinin yok olması, enerji kaynaklarının tükenmesi, kullanılabilir tarım alanlarının azalması, nükleer tehlike, hızlı nüfus artışı gibi çevre sorunları ortaya çıkmıştır (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003: 190).

Sanayi devrimi döneminde sayısız modern çevre sorununu tanımlamak için şu gruplara ayrılarak ifade edilmiştir (Agardy ve Nemerow, 2005: 42):

- Yenilenemez enerji kaynakları
- İklim değişikliği
- Aşırı tüketim
- Sis ve asit yağmuru
- Ozon tabakasının tükenmesi
- Kalıcı organik kirleticiler
- Çevresel risk
- Çevresel adalet
- Tehlikeli atık
- Kanser

Genel anlamda çevre sorunlarını, yapay çevresini oluşturmaya çalışan insanın, doğal çevre üzerinde yarattığı tüm olumsuz etkiler ile doğal kaynakların aşırı ve yanlış kullanımı ve doğal çevrenin tahribinin yanı sıra, yapay çevrenin sağlık koşullarına uygun olmayışı nedeniyle ortaya çıkan sorunlar olarak tanımlamak mümkündür (Gök, 2012: 5).

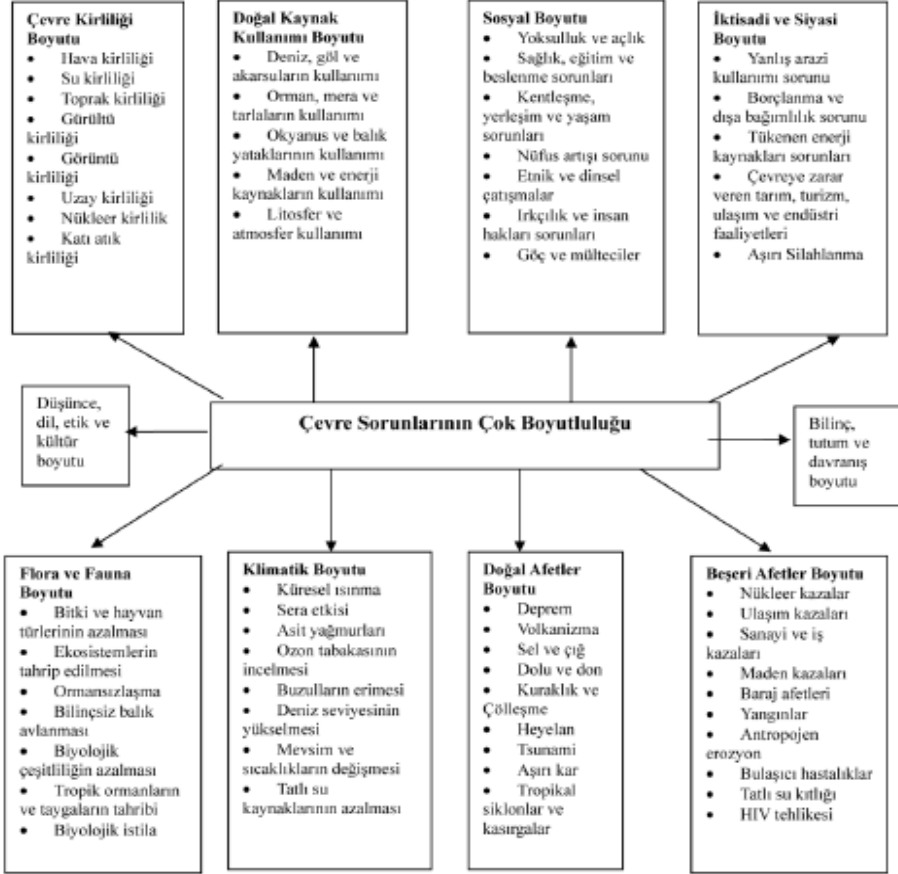
Çevre sorunları, yaşama ilgili ihtiyaçların karşılanmasını güçleştiren veya imkânsızlaştıran engellere ilişkin sorunlardır (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003:190). Bu engellere çevre kirliliği denilmektedir. Bazı çevre kirliliği örnekleri aşağıda verilmektedir.

Su yenilenebilir bir kaynaktır, ancak mevcudiyeti değişken ve sınırlıdır. Dünyadaki hemen hemen her ülke, yılın belirli zamanlarında su sıkıntısı çektiği gibi hali hazırda 80'den fazla ülke ciddi su sıkıntısı çekmektedir (Pimentel vd., 1997: 97). Yaklaşık 326 milyon km³ su, gezegenin büyük kısmını kaplamaktadır, ancak toplam suyun yalnızca% 3'ü tatlı sudur. Çoğu buz kütleleri, buzullar, göller, topraklardan akarlar ve nehir ve akarsu sistemlerine birleşirler. Bu% 3'ün sadece % 0,027'si insan tüketimi için kullanılabilir (Spellman ve Stoudt, 2013: 497). Suyun çoklu bir kaynak olarak yönetilmesi, kentsel çevredeki değişim için en kapsamlı ve kalıcı nedenleri yaratmıştır. Sonuç olarak, su döngüsü, 'sürdürülebilir kalkınma teorisinin ve uygulamasının ön saflarında yer almaktadır (Schott, 2017: 18). Su kirliliği ifadesi ile su kaynaklarının kullanılmasını bozacak ölçüde, organik, inorganik, biyolojik ve radyoaktif maddelerin suya karışması kastedilmektedir. Doğanın işleyişi incelendiğinde, dışsal destekler olmaksızın suyun belli bir düzeydeki kirlenmenin üstesinden gelebildiği görülmektedir. Ancak kirleticilerin türü ve miktarı arttığında bu işlem etkisiz kalmakta ve kirlilik ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde oluşan sürecin yanı sıra su kirliliği, havada oluşan kirlenme ile toprak kirliliği de suyun doğal dolanımı nedeniyle su kaynaklarının kirlenmesine yol açar. Bu nedenle su kirliliği sadece kirleticilerin doğrudan su kaynaklarına ulaşmasından değil, hidrolojik süreçler yolu ile dolaylı bir biçimde de oluşabilmektedir (Türküm, 1998: 167).

Sanayileşme ile Dünya'nın her yerinde hava kirlenmeye başlamıştır. Bunun sebebi ise; fabrikalardan ve ulaşım sistemlerinden, fabrika bacaları ve egzoz boruları ile zararlı ve bazen toksik dumanların sürekli havaya yayılmasıdır. Yirminci yüzyılda havadaki zehirli gazlar yüzünden çok sayıda insanın hastalanmasına veya ölmesine neden olmuştur. Örneğin; 1930'da Belçika'daki Meuse Vadisinde 6000 kişi hastalandı ve 60 kişi öldü; Pennsylvania'da 1948'de Donates'te 6000 kişi

hastalandı ve 20 kişi öldü; 1952'de Londra'da on binlerce kişi hastalandı ve 4000 kişi öldü (Hite ve Seitz, 2016: 192). 1984 yılında Bhopal, Hindistan'da büyük bir felaket endüstriyel hava kirliliği olayı kaydedilmiştir. İçinde metil izosiyanat üretilen bir reaktör kabı aşırı basınç altına girer ve kimyasal bir bulut havaya karışır. Kaynağın dört mil altında 1500'den fazla ölüm gerçekleşmiş ve binlerce kişide cilt yanıkları oluşmuş veya gözleri, solunum yolları ve sinir sistemlerinde geçici veya kalıcı hasar oluşmuştur.

Şekil 1: Çevre Sorunlarının Çok Boyutluluğu

Kaynak: Gök, 2012: 6

Tehlikeli hava kirleticilerinin örnekleri ve spesifik sağlık etkileri takip edilmektedir (Jeffrey Peirce ve diğerleri, 1998: 260-265):

- Arsenik ve inorganik bileşikler solunduğunda akciğer kanseri olan mezotelyoma ile ilişkilidir. Mezotelyoma meslekten dolayı havaya açığa çıkan arsenik gözlemlenmiştir. Ancak düşük yoğunlaşmaya maruz kalan işçilerde görülmemektedir.
- Yüksek yoğunlaşmalarda civa, merkezi sinir sistemi etkilerine ve hücre zarı mukozasında ülserasyona neden olur.
- Asbest parçacıkları iğne benzeri bir şekle sahiptir, böylece solunduğunda alveollere yerleşirler ve asbestozise ve kötü huylu tümörlere neden olurlar.
- Benzen bir kanserojendir.
- Berilyum bileşikler ciddi oksidanlardır.
- Florür bileşikler kemikte bulunur ve fluorosis adı verilen yapısal bozukluklara neden olur.

Günlük kirlilik düzeyinin birikmesi nedeniyle DSÖ 2012 yılında yayınladığı bir raporda dünya çapında 3.7 milyon erken ölüme neden olduğunu belirtmiştir. Bu ölümlerin % 88'i alt ve orta gelirli ülkelerde gerçekleşmiştir (Hite ve Seitz, 2016: 193).

Açıkçası, genç ve yaşlı yetiştirme biçimimizde bir dönüşüme ihtiyaç duyulacaktır. Bu terimlerin bazıları şunları içerir (Agardy ve Nemerow, 2005: 43): Yenilenebilir enerji, Bakım, paylaşma ve merhamet, Kaynak eşitliği, Taşıma kapasitesi, Ölçülü olma, Uygun teknoloji, Sosyal ve çevresel adalet, Bütünsel yaklaşımlar, Biyoçeşitlilik, Uzlaşma yapısı, Topluluğa dayalı girişimler, Değerler ve etik.

Evde enerji tasarrufu, geri dönüşüm ve toplu taşıma kullanımı için bilgilendirme programlarının geçmişi, insanları çevreci davranışların faydaları üzerine basitçe bilgilendirmenin en tipik sonucunun, davranışın değişmediğidir. Bununla birlikte, bilgilendirici programlar, iletişim, sosyal etki ve insan karar verme konusundaki araştırmaların sonuçlarını uygularken olumlu etkiler gözlenmektedir (Stern, 1999).

İnsanlar yaşadıkları çevreyi, yerel coğrafya, altyapı, mevsim, günün saati ve gerçekleştirilen etkinliğe göre farklı fiziksel, kimyasal, biyolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik koşulların bileşimi olarak yaşarlar. Başarılı halk sağlığı müdahaleleri, insan çevrelerini iyileştirmeye odaklanan, sağlık sektörünün kendi başına başaramayacağı bir görevdir. Bununla birlikte sağlık reformu ile ilgili devam eden tartışmalar genellikle tıbbi bakım hizmetleri konusunda dar bir odak almaktadır ve halk sağlığı ve çevre sağlığı hizmetlerinin rolünü tam olarak dikkate almamaktadır. (Corvalan vd., 1999).

2.2. Çevresel Tutum ve Davranış

Tutum, birinin ortamında birine ya da bir şeye olumlu ya da olumsuz bir şekilde tepki verme yatkinliğidir. Bu bir tutum, bir değer gibi, varsayımsal bir yapı olduğunu hatırlamak önemlidir; yani, hiç kimse bir tutumu görmez, dokunamaz veya kendini bir tutumdan izole edemez (Schermerhorn vd., 2002: 29). Tutum genel anlamda, insanların bir durumu, nesneyi veya diğer insanlar hakkındaki görüşlerini algılayıp hissettiklerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Tutum görülemez, ancak davranış bir tutum ifadesi olarak görülebilir. Tutumun bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yönleri bulunmaktadır ve bu yönleriyle davranışı oluşturmaktadır. (Kondalkar, 2006: 86). Her nesne bir tutum konusu olabilmektedir. Ancak bunun için o nesnenin tutum sahibi olacak kişinin gözünde psikolojik bir değer kazanması gerekmektedir (Can, vd., 2006: 82).

Çevresel tutum ise; çevre sorunlarından dolayı meydana gelen endişe, huzursuzluk, moral bozukluğu, bu sorunları çözmeye istekli ve hazır olma gibi bireylerin çevreyle ilgili olumlu ya da olumsuz tüm düşünceleri ve davranışlarıdır (Aydın ve Çepni, 2012: 190). Çevresel tutum ya da dünya görüşlerinin, insanlar ve onların doğal çevresi arasındaki ilişkinin, çevreyi koruma davranışının potansiyel yordayıcıları olarak, çevreye yönelik davranışları belirleyen bir tutum ve inanç sisteminin altında yatan çevresel inançları öne sürdüğü belirtilmiştir. Bu yazarlara göre, çevre inançları çevre ile etkileşim halinde kullanılan referans çerçeveleridir (Corral- Verdugo vd. 2003: 248). Son 30 yılda birçok psikolog ve sosyolog, doğrudan ve dolaylı çevresel eylemin köklerini araştırmış ve şu sorunun cevabını bulmaya çalışmışlardır: İnsanlar neden çevresel olarak hareket ediyorlar ve çevresel davranışların önündeki engeller nelerdir? "Çevre dostu davranışlar" ile yalnızca bir kişinin eylemlerinin doğal ve beşeri dünya üzerindeki olumsuz etkisini en aza indirmeye çalışan davranışlar kastedilmektedir. Örnek olarak kaynak ve enerji tüketimini en aza indirmek, toksik olmayan maddelerin kullanımını azaltmak, atık üretimini azaltmak gibi davranışlar gösterilebilir (Kollmuss ve Agyeman, 2002: 240). Ciddi ve potansiyel olarak büyük çapta küresel çevre değişimi döneminde, bireylerde çevresel tutumların ve buna bağlı olarak çevresel davranışların teşvik edilmesi, sürdürülebilirlik yolunda önemli zorluklardan biridir. Bu nedenle çevresel davranışın belirleyicilerinin incelenmesi, ekonomi, sosyoloji, antropoloji ve psikoloji de dahil olmak üzere geniş bir sosyal bilimler disiplini yelpazesi için uzun zamandır ilgi konusu olmuştur ve olmaya devam edecektir (Turaga vd., 2010: 211).

3. Veri Seti ve Yöntem

Çevre sorunları günümüzde sadece bireyleri ya da belirli bir bölgeyi değil tüm dünyayı etkilemektedir. Çevre sorunlarının çözümü ise bilgili ve duyarlı bireylerden geçmektedir. Bu çalışmanın amacı ise üniversite öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışlarının, çevreye duyarlı hareketlerin ne kadarının gerçekleştirdiklerinin ölçülmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Gazi Üniversitesi Sağlık Yönetimi bölümü öğrencilerine anket uygulanmıştır. Araştırma için örneklem seçilmemiş tüm öğrencilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bölümde öğrenim gören toplam 443 öğrenci vardır ve öğrencilerin 311'ine anket uygulanmıştır. Öğrencilerin çevresel tutum ve davranışlarını ölçmek için Carroll ve Berenguer (2000) tarafından geliştirilen 16 maddeden oluşan çevresel tutum ve davranış ölçeği anketin birinci bölümünü oluşturmuştur. Anketin ikinci bölümünde ise öğrencilerin cinsiyetleri, sınıfları, yaşları, ailelerinin toplam gelirleri, ikamet ettikleri yer, herhangi çevreci dersi alıp almadıkları, çevreci gruplara üye olup olmadıkları ve dünyanın başına gelebilecek en büyük felaketin ne olduğu sorulmuştur. Hipotez testlerinin yapılmasından önce ölçekte yer alan ifadelerin anlamlı faktörler haline getirilip sadeleştirilmesi için Keşfedici Faktör Analizi gerçekleştirilmiştir. Temel Bileşenler Analizi ve varimax rotasyon yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen analiz sonucunda tek faktörlü bir yapıya ulaşılmış ve analizler sonucunda faktör yükü 0,40'ın altında kalan iki ifadenin araştırmadan çıkarılmasına karar verilmiştir. Bu ifadeler; Yakıt tasarrufu yapmak için 90 km / s hızla araba kullanırım ve evde daha fazla kıyafet giyerek ısıtma (kombi, kalorifer gibi) sıcaklığını düşürürümdür.

Tablo 1: Çevresel Tutum ve Davranış Ölçeğinin Tek Boyutluluk Analizi

İFADELER	Faktör yükü
Ekolojik (çevre dostu) ürünleri satın alırım.	,688
Geri dönüştürülmüş ürünleri satın alırım.	,647
Kullanılmış kâğıtları geri dönüşüm kutularına atarım.	,606
Kullanılmış pilleri geri dönüşüm kutularına atarım.	,584
Cam malzemeleri geri dönüşüm kutularına atarım.	,582
Çevre koruma örgütlerinin kampanyalarına destek veririm.	,544
Enerji tasarrufu sağlayan elektronik ürünleri satın alırım.	,517
Enerji tasarrufu sağlayan ampuller satın alırım.	,515
Alışverişe giderken tekrar kullanabileceğim alışveriş poşetlerini tercih ederim.	,514
Kullanmadığım ilaçları sağlık kurumlarına geri dönüşüm için veririm.	,506
Özel ulaşım araçlarının (kendi arabanda dahil olmak üzere) kullanımını azaltırım.	,491
Su tasarrufu sağlamak için su deposu kullanırım	,465
Isı kaçaklarını önlemek için kapı ve pencereleri izole ederim.	,452
Kullanmadığım odaların ısıtma sistemlerini kapatırım.	,401

KMO Measure of Sampling Adequacy = 0,787 Bartlett's Test of Sphericity Approx. Chi-Square = 1406,34 sign= 0,000

Tablo 1'de görüldüğü gibi tek faktör altında toplanması sağlanan ifadelerin faktör yükleri 0,40'ın üzerindedir. Ölçeğin güvenilirliği 14 ifade için Cronbach Alpha ile sınınanmıştır ve Cronbach Alpha katsayısı 0,806 bulunmuştur ve Cronbach Alpha katsayısı 0.70'den büyük olduğu için ölçeğin güvenilirlik derecesinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Çalışmada oluşturulan hipotezler ise aşağıdaki gibidir:

H1: Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H1a: Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H1b: Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H1c: Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları sınıflarına göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H1d: Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları ailenin toplam gelirine göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H1e: Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları ikamet ettikleri yere göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Çalışmanın kısıtları; literatür kısmı oluşturulurken çevre, çevre sorunları kavramları açıklanmıştır. Çalışmanın araştırma kısmı zaman ve maliyet kısıtları göz önünde bulundurularak, Ankara Gazi Üniversitesi Sağlık Yönetimi bölümü öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Toplanan sayısal verilerin güvenilirlik ve geçerliliği, veri toplamada kullanılan anket tekniğinin özellikleriyle sınırlıdır. Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov Testi ile uygulanan ölçekteki değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Ölçeğin normal dağılım göstermediği belirlenmiş ve verilerin analizinde parametrik olmayan testler uygulanmıştır. Katılımcılara uygulanan anketin tüm verilerine yönelik frekans dağılımlarını belirleyen analizler yapılmıştır. Verilerin normal dağılım göstermediği tespit edildiği için parametrik olmayan iki bağımsız grubun karşılaştırılmasında Mann Whitney-U Testi, ikiden fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında ise Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir. Yapılan analizler ve sonuçlar açıklanmaya çalışılacaktır.

4. Bulgular

Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplara göre frekans ve yüzde dağılımları Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2. Katılımcılara Ait Özelliklerin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Özellikler	Katılımcı	
	N	(%)
Cinsiyet	Kadın	227 73
	Erkek	84 27
Yaş	18 yaş ve altı	41 13,2
	19-21 yaş	186 59,8
	22 yaş ve üzeri	84 27
Sınıf	Birinci sınıf	79 25,4
	İkinci sınıf	82 26,4
	Üçüncü sınıf	61 19,6
	Dördüncü sınıf	89 28,6
Ailenin Toplam Geliri	1500 lira ve altı	33 10,6
	1501-300 lira	144 46,3
	3001-4500 lira	80 25,7
	4501-6000 lira	34 10,9
	6001 lira ve üzeri	20 6,4
İkamet Edilen Yer	Ailenizin yanı	93 29,9
	Öğrenci evi	162 52,1
	Öğrenci yurdu	56 18,0
Çevre ile İlgili Ders	Seçmeli ders alanlar	25 8,0
	Seçmeli ders almayanlar	286 92,0
Çevreci topluluğa üyelik	Üyeliği var	5 1,7
	Üyeliği yok	306 98,3
Felaket	Beşeri afetler	51 16,4
	Doğal afet	177 56,9
	Klimatik felaket	83 26,7
Toplam		311 100

Tabloyu incelediğimizde öğrencilerin %73'ü kadın, %59,8'i 19 ve 21 yaş arasındadır, %52,1'i ise öğrenci evinde kalmaktadır. Öğrencilerin ailelerinin %72'si 1501 ile 4500 lira arasında toplam gelire sahiptir. 311 öğrenciden sadece 7 (%2,3) kişi herhangi bir çevreci örgüte üyedir ve sadece 25 (%8) kişi çevre ile ilgili seçmeli ders almıştır. Öğrencilere dünyanın başına gelebilecek en

büyük felaket nedir diye sorulduğunda 51 (%16,4) kişi beşeri afetler, 177 (%56,9) kişi doğal afetler ve 83 (%26,7) kişi iklimatik afetler olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 3: İfadelerin Frekansları

	İFADELER	Ortalama	Std. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
1	Kullanılmış pilleri geri dönüşüm kutularına atarım.	3,0032	1,09397	-,051	-,496
2	Kullanılmış kâğıtları geri dönüşüm kutularına atarım.	3,3569	,96951	-,403	,056
3	Cam malzemeleri geri dönüşüm kutularına atarım.	2,9486	1,03047	-,057	-,378
4	Kullanmadığım ilaçları sağlık kurumlarına geri dönüşüm için veririm.	1,9389	1,10693	1,026	,251
5	Ekolojik (çevre dostu) ürünleri satın alırım.	2,9904	,98205	,040	-,401
6	Geri dönüştürülmüş ürünleri satın alırım.	2,7653	1,05014	,162	-,500
7	Enerji tasarrufu sağlayan ampuller satın alırım.	3,8714	1,01418	-,916	,505
8	Enerji tasarrufu sağlayan elektronik ürünleri satın alırım.	3,6302	1,11656	-,645	-,242
10	Kullanmadığım odaların ısıtma sistemlerini kapatırım.	3,5048	1,31951	-,515	-,836
12	Isı kaçaklarını önlemek için kapı ve pencereleri izole ederim.	3,7331	1,07591	-,813	,272
13	Su tasarrufu sağlamak için su deposu kullanırım.	2,7010	1,39028	,163	-1,279
14	Alışverişe giderken tekrar kullanabileceğim alışveriş poşetlerini tercih ederim.	2,7428	1,34094	,091	-1,230
15	Çevre koruma örgütlerinin kampanyalarına destek veririm.	3,2122	1,14722	-,229	-,694
16	Özel ulaşım araçlarının (kendi arabanda dâhil olmak üzere) kullanımını azaltırım.	3,2283	1,24795	-,330	-,866

Buna göre öğrencilerin en yüksek düzeyde katılım gösterdiği ifadeler “Enerji tasarrufu sağlayan ampuller satın alırım.” ve “Isı kaçaklarını önlemek için kapı ve pencereleri izole ederim” olmuştur. Öğrencilerin katılım düzeyinin en düşük olduğu ifadeler ise “Kullanmadığım ilaçları sağlık kurumlarına geri dönüşüm için veririm.” Ve “Su tasarrufu sağlamak için su deposu kullanırım” olmuştur. Ölçeğin ortalamasına baktığımızda ise ölçeğin ortalaması 3,1162’dir ve bu sonuca göre katılım düzeyinin ortalama olduğu görülmüştür.

Tablo 4’de öğrencilerin çevreye ilişkin ifadelerinin cinsiyet değişkenine göre Mann Whitney U testi sonuçları görülmektedir.

Tablo 4: Öğrencilerin Çevreye İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırması
Çevresel Tutum ve Davranışı-Cinsiyet İlişkisi: Mann Whitney U Testi

	Cinsiyet	N	Ortalama sırası	Z	Sig.
Çevresel Tutum ve Davranış	Kadın	227	149,59	-2,067	,039*
	Erkek	84	173,31		

*p<0.05

Tablo 1’de görüldüğü gibi, yapılan Mann Whitney U testi sonucunda, öğrencilerin çevreye ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu ortaya çıkmıştır (MWU= -2,067, p<0.05). Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre çevreye karşı daha duyarlı olduğu ifade edilebilir. Bu sonuçlara göre “H1a: Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.” alt hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5: Öğrencilerin Çevreye İlişkin Görüşlerinin Yaşa Göre Karşılaştırması, Çevresel Tutum ve Davranışı-Yaş İlişkisi: Kruskal Wallis H Testi

	Yaş	N	Ortalama sırası	Serbestlik derecesi	Ki kare	Sig.
Çevresel	18 yaş ve altı	41	128,96	2	11,734	,003*
Tutum ve	19-21 yaş arası	186	150,07			
Davranış	22 yaş ve üzeri	84	182,32			

*p<0.05

Yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda, öğrencilerin çevreye ilişkin görüşlerinin “yaş” değişkenine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür (KWH= 11,734, p<0.05). Farkın kaynağını bulmaya yönelik yapılan Mann Whitney U testi sonucunda 18 yaş ve altı ile 22 yaş ve üzerindeki öğrenciler; 19-21 yaş arasındaki öğrenciler ile 22 yaş ve üzerindeki öğrenciler arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre “H1b: Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir” alt hipotezi kabul edilmiştir.

Hipotez testleri sonucunda, öğrencilerin sınıfları, ailenin toplam geliri ve ikamet ettikleri yer değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ve bu nedenle sınıf, gelir ve ikamet yerlerine ait olan alt hipotezler red edilmiştir. Ana hipotez olan “H1: Sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin çevresel tutum ve davranışları sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı farklılık göstermektedir.” kısmen kabul edilmiştir.

5. Sonuç ve Öneriler

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, hızla artan sanayileşme, giderek azalan, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan dünyamızın doğal kaynakları ve bütün bunların üzerinde katlanarak artan nüfus, 21. yüzyılda gelecek konusundaki çevresel endişeleri ifade etmektedir. Çevre sorunları artık yalnızca ülkelerin sorunu değil, bu gezegendeki tüm insanlığın ortak sorunu olmuştur (Baykal ve Baykal, 2008). Dünyanın çevre sorunlarının çözümüne yardımcı olmak için kullanılacak pek çok eğitim çözümü bulunmaktadır. Sonuçta, bu eğitimsel çözümler, dünyanın bir sonraki devriminin sürdürülebilirlik devrimine katkıda bulunacaktır (Agardy ve Nemerow, 2005: 43).

Öğrencilerin çevresel tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırma sonucuna göre cinsiyet ve yaş değişkenlerinde anlamlı farklılık bulunmuş ancak sınıf, gelir ve ikamet ettikleri yer değişkenlerinde anlamlı farklılık bulunmamıştır. Buna göre erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Yaş değişkeninde, grupların sıra ortalamalarına bakıldığında, 22 yaş ve üzerindeki öğrencilerin çevreye ilişkin tutum ve davranışlarının diğer yaş gruplarına göre daha hassas olduğu ve çevre konusunda bilinçli olduğu söylenebilir. Öğrencilerin yaşı ilerledikçe çevreye olan bakış açısının olumlu yönde değiştiği ileri sürülebilir. Öğrenciler Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde öğrenim görmektedir. Fakültenin seçmeli havuzunda doğal kaynaklar ve çevre ekonomisi, çevre sorunları, çevre politikaları ve çevre hukuku üzere birçok seçmeli ders bulunmaktadır. Ancak sağlık yönetimi öğrencilerinden sadece 25 kişi bu derslerden herhangi birini almıştır. Çevreci gruplara üyelikleri sorulduğunda ise 311 öğrenciden sadece 7’si herhangi bir çevreci gruba üye olduğunu belirtmiştir. Üç öğrenci Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı’na (TEMA) birer öğrenci ise; Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF-Türkiye) ve izcilığe üye olduğu görülmüştür.

Dünyanın başına gelebilecek en büyük felaket nedir diye sorulduğunda öğrencilerin çoğu %57’si doğal afet (deprem, tsunami, sel, heyelan) olarak cevaplandırmıştır. Bunun ardından %27’si iklimik felaketler (küresel ısınma, ozon tabakasının incilmesi, buzulların erimesi gibi) ve son olarak %17 ile beşeri afetler (silahlanma, nüfusun hızla çoğalması, robotlar, savaş gibi) gelmektedir.

Öğrencileri çevre derslerine özendirmeli ve öğrencilerin çevresel etkinliklere katılımı sağlanmalıdır. Bu doğrultuda çevresel eğitimleri teoride kalmamalı günlük hayatlarında da uygulayabilmeleri gerekmektedir. Öğrencilerin çok azının çevreci gruplara üye olduğu görülmüştür. Bu yüzden öğrencilerin çevre gruplarına katılmaları için teşvik edilmelidir ve öğrencilerin çevre sorunlarına karşı farkındalığı artırılmalıdır. Kısıtlar göz önüne alındığında, örneklem sayısı artırılabilir ve öğrencilerin diğer bölümlerle, fakültelerle, üniversitelerle karşılaştırması yapılabilir. Örneklem olarak sadece öğrencileri değil çevre konusu toplumu ilgilendirdiği için araştırmaya toplumun her kesiminden kişiler dâhil edilebilir. Çevresel sorunlarla ilgili farklı değişkenlerle (kişilik yapısı, yaşanılan bölge gibi) araştırma genişletilebilir.

Bu yüzden yapılması gereken, içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda ve hızla küreselleşen dünyamızda, ulusal ve uluslararası kuruluşların, üniversitelerin ve devletlerin çevre ile ilgili çözümler, alternatifler ve yaptırımlar konusunda daha çok yoğun ve sıkı işbirliği yapılmasıdır.

Kaynakça

- Agardy, F. J. ve Nemerow, N. L. (2005). *Environmental Solutions: Environmental Problems and The All-Inclusive Global, Scientific, Political, Legal, Economic, Medical, and Engineering Bases to Solve Them*. First Edition, Elsevier Science, 42-43.
- Atasoy, E. (2004). Çevre İçin Eğitim: İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Aydın, F. ve Çepni, O. (2012). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Karabük İli Örneği). *Dicle University Journal of Ziya Gökalp Education Faculty*, 18, 189-207
- Baykal, H., ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünyada Çevre Sorunları/Environmental Problems In A Globalized World. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.
- Can, H., Aşan, Ö. ve Aydın, M., E. (2006). *Örgütsel Davranış*, İstanbul: Arıkan Basım.
- Corral-Verdugo, V., Bechtel, R. B., ve Fraijo-Sing, B. (2003). Environmental Beliefs and Water Conservation: An Empirical Study. *Journal Of Environmental Psychology*, 23(3), 247-257.
- Corvalán, C. F., Kjellstrom, T. ve Smith, K. R. (1999). Health, Environment and Sustainable Development: Identifying Links and Indicators to Promoteaction. *Epidemiology-Baltimore*, 10(5), 656-660.
- Çabuk, B. ve Karacaoğlu, C. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 36(1-2), 189-198.
- T. C. Çevre ve Orman Bakanlığı. (2004). *Türkiye Çevre Atlası*. Ankara: Çed ve Planlama Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığı
- Gök, E. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Çevre Bilgisi ve Çevresel Tutumları Üzerine Alan Araştırması. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Görmez, K. (2018). *Çevre Sorunları*. (Gözden Geçirilmiş 4. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Hite, K.A. ve Seitz, J.L (2016). *Global Issues: An Introduction*. (Fifth Edition) . United States of America: John Wiley & Sons.
- Jadhav, H. V. ve Purohit, S. H. (2008). *Global Pollution and Environmental Monitoring*. India: Himalaya Publishing House
- Jeffrey Peirce, J., Aarne Vesilind, P Weiner, R. (1998). *Environmental Pollution and Control*. (Fourth Edition), United States of America: Elsevier Science.

- Kollmuss, A., ve Agyeman, J. (2002). Mind The Gap: Why Do People Act Environmentally and What Are The Barriers to Pro-Environmental Behavior?. *Environmental Education Research*, 8(3), 239-260.
- Kondalkar, V. G. (2007). *Organization Behavior*. New Delhi, India: New Age International.
- Schermerhorn J.R., Hunt J.G. ve Osborn R.N. (2002). *Organizational Behavior*. (7th Edition). United States Of America: Wiley.
- Pimentel, D., Houser, J., Preiss, E., White, O., Fang, H., Mesnick, L., Barsky, T., Tariche, S, Schreck, J. ve Alpert, S. (1997). Water Resources: Agriculture, The Environment, and Society. *Bioscience*, 47(2), 97-106.
- Schott, D. (2017). *Resources of The City: Towards A European Urban Environmental History*. (In.). *Resources of The City: Contributionsto An Environmental History Of Modern Europe*. (Luckin, B. et.al. Eds.). United Kingdom: Taylor And Francis.
- Spellman, F. R. ve Stoudt, M. L (2013). *Environmental Science: Principles and Practises*. United States of America: Scarecrow Press, 497.
- Stern, P. C. (1999). Information, İncentives, and Proenvironmental Consumer Behavior. *Journal of Consumer Policy*, 22(4), 461-478.
- Turaga, R. M. R., Howarth, R. B., ve Borsuk, M. E. (2010). Pro-Environmental Behavior. *Annals of The New York Academy of Sciences*, 1185(1), 211-224.
- Türküm, A. S. (1998). Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci. Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir, 165-181.
- Uzun, N. (2007). Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Bilgi ve Tutumları Üzerine Bir Çalışma. Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

INVESTIGATION OF ENVIRONMENTAL ATTITUDES AND BEHAVIORS OF HEALTH MANAGEMENT STUDENTS (GAZI UNIVERSITY SAMPLE)

Extended Abstract

Aim: People's own actions and the environment they have polluted ultimately threaten human life and humanity needs to make a lot of effort to improve its environment. Achieving the desired results for the environment is directly related to the human element. This is possible if the human being is educated and developed in the necessary way about the environment. Raising awareness of human beings can be achieved by providing people with the necessary knowledge and skills. Environmental problems today affect not only individuals or a specific region but the whole world, and the solution of environmental problems is through knowledgeable and sensitive individuals. The purpose of this study was to measure the environmental attitudes and behaviors of the university students and how much they perceived environmental sensitive movements.

Method(s): The survey is conducted through a questionnaire on 311 Gazi University Health Management students. In the first part of the questionnaire, the environmental attitude and Behavior scale developed by Carroll and Aaker (2000) is used to determine students' environmental attitudes and behaviors. This scale consists of 16 expressions. In the second part, there are questions about demographic characteristics (gender, class, age, total income of their families, residence, take any environmental lessons, members of any environmental group and what is the greatest disaster that can happen to the world) of the participants. Exploratory Factor Analysis was performed before the hypothesis tests were made to simplify the expressions on the scale. A one-factor structure has been achieved as a result of the analysis. Cronbach alpha reliability values are also calculated. Single Sample Kolmogorov Smirnov Test was used to analyze whether the variables used in the measure are normal distributions. It was determined that the scale did not show a normal distribution and nonparametric tests were applied in the analysis of the data. Analyses were performed to determine frequency distributions for all data of the questionnaire applied to participants.

Findings: Of the 311 students, only 7 (2,3%) were members of any environmentalist organization, and only 25 (8%) received elective courses related to the environment. When asked what is the biggest disaster that could happen to the world, 51 (16.4%) stated human disasters, 177 (56.9%) were natural disasters and 83 (26.7%) were climatic disasters. When we look at the average of the scale, the average of the scale is 3,1162, and according to this result, the average level of participation is seen. It was found that male participants were more sensitive to the environment than female participants after hypothesis testing. Also participants aged 22 years of age and above were more sensitive to the environment aged 18-21 participants. After the hypothesis tests there was no statistically significant difference between the classes of the students, the total income of the family and the place of residence. And for this reason sub-hypotheses belonging to class, income and place of residence are rejected. The main hypothesis, "H1: Healthcare administration students' environmental attitudes and behaviors differ significantly by socio-demographic characteristics" was partially accepted.

Conclusion: The natural resources of our world, faced by developed and developing countries, the rapidly increasing industrialization, the ever-dwindling, the threat of extinction, and the ever-increasing population on all of them, represent the environmental concerns of the future in the 21st century. Environmental problems are now not only the problem of countries but the common problem of all humanity on this planet. There are many educational solutions that can be used to help solve the world's environmental problems. Ultimately, these educational solutions will contribute to the sustainability revolution of the next revolution of the world. It can be argued that as the age of students increases, the perception of the environment changes in a positive direction. Students are educated in Gazi University Faculty of Economics and Administrative Sciences. In the selective pool of the faculty, there are many elective courses including natural resources and

environmental economics, environmental problems, environmental politics and environmental law. However, only 25 students from health management students have taken any of these courses. When asked about the membership of environmental groups, 311 students stated that only 7 members are any environmental group members. When the results are examined, it is seen that the participation of the students in environmental behaviors is not at a very high level. students should be provided with environmental behaviors. the number of samples can be increased and students can be compared with other departments, faculties, universities. For example, people from all walks of life can be included in the survey because they are concerned not only with students but also with the environment. The research on different environmental variables (such as personality, living area) can be extended.

